

דגשים ללמידה – מלכים ב י"ח 17-36 – נאום רבשקה**רקע:**

בתחילת פרק י"ח מתואר מסע העונשין של סנחריב ליהודה בעקבות מרדו של חזקיהו כנגדו ואי-תשלום המס. בחלק זה אנו נחשפים לאחת מנקודות הזמן במהלך המצור על ירושלים – נאום רבשקה. רבשקה היה דמות בכירה בצבא האשורי, שבין כישוריו – הוא דובר עברית. בנאום המכיל רכיבים רבים של לוחמה פסיכולוגית הוא מנסה לשכנע את תושבי ירושלים להיכנע ולקבל על עצמם מרצון את הגלייתם, ולא לסמוך על חזקיהו שיוביל אותם להצלה וניצחון. בנאומו מראה רבשקה על רמת היכרות טובה עם המתרחש ביהודה, נתון המראה על יכולותיה הצבאיות והמודיעיניות העדיפות של אשור.

פסוקים 17-25 – חלקו הראשון של הנאום

רבשקה מגיע אל מחוץ לחומות ירושלים בראש משלחת המונה שלושה אנשי צבא בכירים. עם הגיעם מסופר כי "וַיִּקְרָאוּ אֶל-הַמֶּלֶךְ" (אל חזקיהו מלך יהודה), אולם בניגוד לקריאתם יוצאים אליהם רק שלושה מפקידיו הבכירים: "אֲלֵיָקִים בֶּן-חֲלָקִיָהוּ אֲשֶׁר עַל-הַבַּיִת וְשִׁבְנָה הַסֹּפֵר וַיּוֹאֲחַ בֶּן-אֶסָף הַמְזִכִּיר". מכאן פותח רבשקה בנאום שכביכול מתחיל ב"אִמְרוּ-נָא אֶל-חֲזַקְיָהוּ", אולם ברור כי הוא מכוון לאנשי ירושלים ששומעים אותו – אותם הוא רוצה לשבור.

בפתיחת הנאום קורא רבשקה "וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם רַבְשָׁקָה אִמְרוּ-נָא אֶל-חֲזַקְיָהוּ כֹה-אָמַר הַמֶּלֶךְ הַגָּדוֹל מֶלֶךְ אֲשׁוּר מֶה הַבְּטָחוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר בְּטַחְתֶּם". ראשית – הוא פונה לחזקיהו בשמו הפרטי בלבד, ללא כל תואר, ואילו את המלך שהוא מייצג, מלך אשור, הוא מכנה ב"המלך הגדול מלך אשור". אופן הפניה הזה מראה לחזקיהו ולעם השומע את קטנותו של חזקיהו, ואת יחסי הכוחות בינו ובין אשור. משם מיד שואל רבשקה "מֶה הַבְּטָחוֹן הַזֶּה אֲשֶׁר בְּטַחְתֶּם?", כלומר ממה אתה שואב את המחשבה כי ביכולתך לנצח את אשור? רבשקה ממשיך בזלזול: "אֲמַרְתָּ אֲדֹד־בְּרִשְׁפֹּתַיִם עֲצָה וַיְגֹבְרָה לְמַלְחָמָה עִתָּהּ עַל-מִי בְּטַחְתָּ כִּי מְהֵרָה בִּיזִי", במילים אחרות: אתה טוב ב"דבר שפתיים" – בלדבר ולעודד את העם, אולם כדי לנצח צריך דווקא את חכמת המלחמה וכוח צבאי ("עצה וגבורה"), שאת שניהם אין לך. רבשקה במילים אלה אומר לנצורים כי חזקיהו מוליד אותם שלל, יש לו במחסנית מילים בלבד, ללא כיסוי. מכאן, מעלה רבשקה בנאומו גורמים שיהודה וחזקיהו עשויים לסמוך עליהם שיצילום, ושולל כל אחד מהם, מסביר מדוע אין כל סיכוי לקבל הצלה מגורם זה. המטרה שלו היא לערער את כל הדברים עליהם יהודה עשויים להישען.

שליחת הסיכוי לקבל הצלה מגורם זה	גורם שכביכול יהודה סומכים עליו לדעת רבשקה
"עִתָּהּ הִנֵּה בְּטַחְתָּ לָךְ עַל-מִשְׁעַנֵּת הַקִּנְיָה הַרְצוּן הַזֶּה עַל-מִצְרַיִם אֲשֶׁר יִסְמְךָ אִישׁ עָלָיו וְבָא בְּכַפּוֹ וַיִּקְבְּהָ בֶן פִּרְעֹה מֶלֶךְ-מִצְרַיִם לְכָל-הַבְּטָחִים עָלָיו" – (1) מצרים היא "משענת	"עִתָּהּ הִנֵּה בְּטַחְתָּ לָךְ עַל-מִשְׁעַנֵּת הַקִּנְיָה הַרְצוּן הַזֶּה עַל-מִצְרַיִם" – אתה סומך על סיוע מאימפריה המצרית.

<p>קנה רצוץ" – דומה לשיח הקנה החלול, שעם נשענים עליו הוא נשבר ושבריו הם חדים ודוקרים דווקא את הנשען. כלומר היא כוח שמי שנשען עליו משלה עצמו. (2) מצרים הוכיחה לכל מי שניסה לפני כן לבטוח בה כי אין לה באמת יכולת לסייע, וההבטחה היא אשליה בלבד.</p>	
<p>"תלוא-הוא אשר הסיר חזקהו את-במתינו ואת-מזבחתינו ויאמר ליהודה ולירושלים לפני המזבח הזה תשתחונו בירושלם" – רבשקה אומר כי חזקה דווקא הרס את הבמות והמזבחות של ה', אז אין סיבה לצפות להגנה ממנו. במשפט זה מראה רבשקה כי הוא "יודע מה קורה ביהודה", אפילו ברזלוציה של הכרת ריכוז-הפולחן שערך חזקה.</p>	<p>"וכי-תאמרון אלי אל-יהנה אל הינו בטהנו"</p>
<p>"עתה המבלעדי יהנה עליתי על-המקום הזה להשתחו יהנה אמר אלי עלה על-הארץ הזאת והשתחיתה" – הוא מציג את אשור ככוח צבאי שנשלח להשחית את הארץ דווקא על-ידי ה', הרס הארץ הוא חלק מהתכנית האלהית לדבריו, ולכן אין סיכוי להצלה ממנו.</p>	<p>חוזר לאפשרות שהעם סומך על ה' באמצעות משפט ששולל אפשרות הצלה זו -></p>

בין הדברים מכניס רבשקה דברי זלזול בכוחו של חזקה: "ועתה התערב נא את-אדני את-מלך אשור ואתנה לך אלפים סוסים אם-תוכל לתת לך רכבים עליהם" – הוא מלגלג ואומר כי לאשור אין בעיה לתת לחזקה 2,000 סוסים, כי הם יודעים שהוא לא ימצא רוכבים שישתמשו בהם. מדובר בזלזול שכן הוא כביכול מציע נשק לאויב, מתוך ידיעה ש"גם זה לא יעזור לכם".

מילה/שורש מנחה:

אמצעי סגנוני נפוץ בספרי המקרא. מילה או שורש החוזרים מספר פעמים ביחידה טקסטואלית, או חוזרים בשתי משמעויות לפחות. החזרה מדגישה מסרים ורעיונות המצויים בטקסט, ומהווה רמז למסר המרכזי או מוסיפה משמעות נוספת.



מטפורה:

אמצעי לשוני שנעשה בו שימוש על מנת להאיר מושג אחד בתכונותיו של מושג אחר. לדוגמה, במשפט "המורה שלי ברדלס" ברור כי מדובר במטפורה הבאה לרמז על מהירות ריצתו של המורה, ולא במשפט "יבש", שכן אין ספק כי המורה איננו ממשפחת החתוליים. דומה למטפורה הוא הדימוי, אולם בו תופיע "כ" הדמיון או מילת השוואה, לדוגמה "המורה שלי מהיר כברדלס". מדובר למעשה במטפורה ש"שמה על השולחן" את עובדת היותה מטפורה ולא "משפט יבש".



בחלק זה של הנאום משתמש רבשקה במטפורה ובשורש מנחה ככלי רטורי הנועד לשכנע את המאזינים. השורש המנחה "ב.ט.ח", והשימוש בו נועד להדגיש בפני המאזינים כי כל בטחונם הוא אשליה בלבד. את מצרים הוא מציג כ"משענת הקנה הרצוץ [...]" אשר יסמך איש עליו ויבא בכפו

וַיִּנְקְבֵהָ – הוא עורך מטפורה בה משאיל תכונות מתחום הצומח, שכן הקנה הוא צמח חלול, שביר, שבהישברו הופך להיות דוקרני, ומטיל אותן על התחום המדיני-בטחוני – על כוחה המשלה של מצרים.

פס' 26-28 - עבדי המלך "חיים בסרט"

בפס' 26 מבינים פקידי המלך את השפעתם של דברי רבשקה על מוראל תושבי ירושלים הנצורים, ופונים אליו בבקשה: "וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם בֶּן־חֶלְקִיָּהוּ וְשִׁבְנָה וַיֹּאחַ אֶל־רַבְשָׁקָה דְּבַר־נָא אֶל־עַבְדֶּיךָ אַרְמִית כִּי שָׁמַעִים אֲנַחְנוּ וְאֶל־הַדְּבָר עֲמֹנֹה יְהוּדִית בְּאָזְנֵי הָעָם אֲשֶׁר עַל־הַחֻמָּה". ארמית היא שפת המְנַהֵל של האימפריה האשורית. פקידי המלך הבכירים דוברי ארמית, ואילו העם דובר עברית בלבד. עבדי המלך שואפים לנהל משא-ומתן עם רבשקה בשפה הארמית, וכך לעצור את נאום הלוחמה הפסיכולוגית. מובן, כי עצם הבקשה מראה על חוסר הבנה לאופן פועלו של הצבא האשורי.

לבקשה זו מגיב רבשקה: "וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם רַבְשָׁקָה הֲעַל אֲדִינֶיךָ וְאֲלֵיךָ שְׁלַחְנִי אֲדֹנָי לְדַבֵּר אֶת־הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה[?]. הֲלֹא עַל־הָאֲנָשִׁים הַיֹּשְׁבִים עַל־הַחֻמָּה לֶאֱכֹל אֶת־חֲרִיָּהֶם (צוֹאֲתָם) וְלִשְׁתּוֹת אֶת־שְׁנֵיהֶם (מִיָּמֵי רַגְלֵיהֶם) עִמָּכֶם: וַיַּעֲמֹד רַבְשָׁקָה וַיִּקְרָא בְּקוֹל־גָּדוֹל יְהוּדִית". כאן הוא שם על השולחן את העובדה שאיננו מדבר באמת אל המלך ואנשיו, אלא לעם הנצור - "עַל־הָאֲנָשִׁים הַיֹּשְׁבִים עַל־הַחֻמָּה". רבשקה כבר מנצל את הסיטואציה כדי לפנות לאנשים הנצורים ולהציג להם את מצבם: "לֶאֱכֹל אֶת־חֲרִיָּהֶם (צוֹאֲתָם) וְלִשְׁתּוֹת אֶת־שְׁנֵיהֶם (מִיָּמֵי רַגְלֵיהֶם)" – הוא מציג את הנצורים ככאלה שנאלצים לאכול צואתם ולשתות שתנם. כמעט מיותר לציין שרבשקה מסרב לבקשת עבדי המלך: "וַיַּעֲמֹד רַבְשָׁקָה וַיִּקְרָא בְּקוֹל־גָּדוֹל יְהוּדִית".

קרי וכתוב:



במקומות שונים בתנ"ך ישנה מסורת קריאה השונה מהאופן הכתוב. תופעה זו מכונה "קרי וכתוב", בתרגום מארמית: "קרא וכתוב". את הצורה הכתובה (המכונה "כתוב") ניתן לזהות מכיוון שהיא לא מנוקדת, ואילו הצורה בה צריך לקרוא (המכונה "קרי") מנוקדת. מרבית ההוצאות כותבות את צורת הקרי בצד הטקסט, ואת צורת הכתוב, שאין לקרוא, בתוך הטקסט.

סיבות שונות הובילו ליצירת התופעה. בהכללה, מול חכמי המסורה, שערכו את הנוסח המוכר בימנו לקראת סוף האלף הראשון לספירה, עמד נוסח שהם תפסו אותו כבר כנוסח שהתקדש, ולכן אין לשנותו. מצד שני, היתה להם מסורת קריאה שעברה בין הדורות, ששיקפה להבנתם את האופן הנכון בו יש להגות את המילים. הם החליטו שאין לתקן את הטקסט שהתקדש, אלא להוסיף את צורת ה"קרי" בצידו.

במרבית המקומות הנוסח מתקן תיקונים לשוניים (חילופי אותיות בודדות), ואילו במקומות אחדים נוסח הקריאה המקובל משקף רצון לקרוא בקול רם בלשון נקייה.

בציטוט דבריו של רבשקה בתנ"ך מופיעה צורת קרי השונה מצורת הכתוב: "לֶאֱכֹל אֶת־חֲרִיָּהֶם (צוֹאֲתָם) וְלִשְׁתּוֹת אֶת־שְׁנֵיהֶם (מִיָּמֵי רַגְלֵיהֶם)". המילים "חריהם" ו"שניהם" (=שיתנם) אינן נהגות מכיוון שנתפסו כלשון גסה, ובמקומן ישנה צורת קרי: "צואתם" ו"מימי רגליהם" בהתאמה.

פס' 29-35 - חלקו השני של הנאום, והצעה לנצורים להיכנע ללא-קרב

בחלק זה של הנאום כבר מדבר רבשקה ישירות אל העם הנצור. הוא מציג את חזקיהו ככזה המשלה את העם שיוכל להצילם, אולם בפועל להבטחתו אין כיסוי: "אַל-יִשָּׂא לְכֶם חִזְקִיהוּ כִּי-לֹא יוּכַל לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ". לאחר מכן מציע רבשקה לעם הצלה באמצעות כך שיכנעו, יקבלו על עצמם את הגלות מרצון, ויוכלו להמשיך לחיות: "כֹּה אָמַר מֶלֶךְ אֲשׁוּר עֲשׂוּ-אֵתִי בְּרַכָּה וּצְאוּ אֵלַי וְאֶכְלוּ אִישׁ-נֶפֶשׁ וְאִישׁ תֵּאֲנִתוֹ וְשָׂתוּ אִישׁ מִי-בְּרוֹ: עַד-בָּאִי וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם אֶל-אֶרֶץ כְּאֶרְצְכֶם אֶרֶץ דְּגָן וְתִירוֹשׁ אֶרֶץ לֶחֶם וּכְרָמִים אֶרֶץ גֵּית יִצְהָר וְדִבְשׁ וְחִיּוֹ וְלֹא תִמְתּוּ". באמצעות השורש המנחה נ.צ.ל, עובר רבשקה על הגורמים שהעם עשוי לחשוב שיצילו אותם, ושולל את אפשרות ההצלה מכל אחד מהם:

שליטת הסיכוי לקבל הצלה מגורם זה	גורם שיהודה עשויים לחשוב שיצילים
"כִּי-לֹא יוּכַל לְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּדוֹ" – אין לו באמת את היכולת להצילכם מיד מלך אשור.	"אַל-יִשָּׂא לְכֶם חִזְקִיהוּ" – חזקיהו מדבר אליכם כאילו הוא יצילכם.
דרך ההצלה היחידה: "אַל-תִּשְׁמְעוּ אֶל-חִזְקִיהוּ כִּי כֹה אָמַר מֶלֶךְ אֲשׁוּר עֲשׂוּ-אֵתִי בְּרַכָּה וּצְאוּ אֵלַי וְאֶכְלוּ אִישׁ-נֶפֶשׁ וְאִישׁ תֵּאֲנִתוֹ וְשָׂתוּ אִישׁ מִי-בְּרוֹ: עַד-בָּאִי וְלִקְחֹתִי אֶתְכֶם אֶל-אֶרֶץ כְּאֶרְצְכֶם אֶרֶץ דְּגָן וְתִירוֹשׁ אֶרֶץ לֶחֶם וּכְרָמִים אֶרֶץ גֵּית יִצְהָר וְדִבְשׁ וְחִיּוֹ וְלֹא תִמְתּוּ"	"וְאֶל-יִבְטַח אֶתְכֶם חִזְקִיהוּ אֶל-יְהוָה לֵאמֹר הֲצַל יִצְיָלְנִי יְהוָה וְלֹא תִנָּתֵן אֶת-הָעִיר הַזֹּאת בְּיַד מֶלֶךְ אֲשׁוּר" – אל תבטחו באמירת של חזקיהו לפיהן ה' יציל את העיר ולא יתן לה ליפול בידי מלך אשור.
"הַהֲצַל הַצִּילוּ אֱלֹהֵי הַגּוֹיִם אִישׁ אֶת-אֶרְצוֹ מִיַּד מֶלֶךְ אֲשׁוּר[?] לֹד אֵיךָ אֱלֹהֵי חֲמַת וְאַרְפָּד[?] אֵיךָ אֱלֹהֵי סַפְרָנוֹם הַנֶּנֶע וְעֹנָה[?] כִּי-הַצִּילוּ אֶת-שְׁמֵרוֹן מִיָּד[?]: לֹה מִי בְּכַל-אֱלֹהֵי הָאָרְצוֹת אֲשֶׁר-הַצִּילוּ אֶת-אֶרְצָם מִיָּדֵי כִי-יִצְיָל יְהוָה אֶת-יְרוּשָׁלַם מִיָּדֵי"	"וְאֶל-תִּשְׁמְעוּ אֶל-חִזְקִיהוּ כִּי-יִנְסִית אֶתְכֶם לֵאמֹר יְהוָה יִצְיָלְנִי" – חזקיהו מסית אתכם נגד אפשרות הכניעה באמצעות התפיסה כי ה' יצילכם.
רבשקה פונה לעם בשאלה שמבחינתו רטורית: האם יש עם כלשהו שהאלהים שלו הצליח להצילו מיד מלך אשור? בכך הוא רומז כי כל העמים האמינו באלוהיהם, וכל האלים לא הצליחו להציל את ארצותיהם, מכאן שאין סיכוי לקבל הצלה מה'. הוא מסכם בשאלה מדוע אתם, תושבי ירושלים, מאמינים כי ה', בשונה משאר האלים, יצליח להציל את עירו: "מִי בְּכַל-אֱלֹהֵי הָאָרְצוֹת אֲשֶׁר-הַצִּילוּ אֶת-אֶרְצָם מִיָּדֵי כִי-יִצְיָל יְהוָה אֶת-יְרוּשָׁלַם מִיָּדֵי[?]".	

פס' 36-37 – תגובת העם לנאום

בפס' 36 מוצג העם ככזה שהחריש (=שתק), כך שכביכול הם לא קיבלו את הצעת הכניעה, אולם הפסוק מסגיר את העובדה שהנאום השיג היטב את מטרתו, והעם לא ענה רק משום שהמלך אסר

עליהם: "וְהִחַרְיִשׁוּ הָעַם וְלֹא־עָנּוּ אֹתוֹ דְבַר כִּי־מִצְוַת הַמֶּלֶךְ הִיא לְאמֹר לֹא תִעָנֶהוּ". אפילו הפקידים הבכירים של המלך הבינו כי המצב תלוי על בלימה, וראו את החורבן המתקרב: "וַיָּבֹא אֲלֵיהֶם בְּנִיחֻלְקָהּ אֲשֶׁר־עַל־הַבַּיִת וְשָׁבֵנָא הַסֵּפֶר וַיִּזְאַח בֶּן־אַסָּף הַמִּזְכִּיר אֶל־חִזְקִיָּהוּ קְרוֹעֵי בְגָדִים וַיִּגְדּוּ לוֹ דְבַרִּי רַב־שָׁקֵה".